
K historickým počátkům knihovny Vysoké školy ekonomické v Praze

The Historical Origins of the Library of the Prague University of Economics and Business

PhDr. Jana Maroszová, Ph.D. / Vysoká škola ekonomická v Praze (Prague University of Economics and Business), nám. W. Churchilla 1938/4; CZ-130 67 Praha 3

RESUMÉ: Cílem příspěvku je přiblížit počátky knihovny Vysoké školy ekonomické (VŠE) v Praze a jejího staršího fondu. Po úvodní části je představena knihovna Ministerstva sociální péče ČSR, je popsán její vznik a fungování v meziválečném období. Následuje stručný přehled dějin knihovny po roce 1945, přeměna ministerské knihovny na Státní knihovnu společenských věd a na Ústřední ekonomickou knihovnu.

KLÍČOVÁ SLOVA: knihovna Ministerstva sociální péče, Augustin Žalud, Karla Máchová, Josef Gruber, Státní knihovna společenských věd, Ústřední ekonomická knihovna, Národní knihovna ČR, Knihovna Vysoké školy ekonomické v Praze, české dějiny 20. století

SUMMARY: This article explores the history of the Library of the Prague University of Economics and Business (VŠE Library) and its older collections. Following the introductory section, it describes the Library of the Ministry of Social Welfare of the Czechoslovak Republic, including its establishment and historical development in the first half of the 20th century. The further development after 1945 is outlined, with a primary focus on the transformation into the State Library of Social Sciences and, later, the Central Economic Library, the predecessor of today's VŠE Library.

KEYWORDS: Library of the Ministry of Social Welfare, Augustin Žalud, Karla Máchová, Josef Gruber, State Library of Social Sciences, Central Economic Library, National Library of the Czech Republic, Library of the Prague University of Economics and Business, 20th-century Czech history

Knihovna Vysoké školy ekonomické v Praze (Centrum informačních a knihovnických služeb, také CIKS VŠE) představuje v současné době typ univerzitní knihovny zaměřené na podporu studia, vědy a bádání v oblasti moderních ekonomických věd. Obsahuje rovněž dokumenty, které mají nejen hodnotu pro hospodářské dějiny, ale jsou cenné i samy o sobě, jako svědkové dějin českého knihovnictví.

Příspěvek se věnuje počátkům dnešní knihovny VŠE v Praze, které je potřeba hledat v prvorepublikovém Ministerstvu sociální péče a které nám pomohl odkrýt nález přibližně 300 svazků z osobní knihovny profesora Josefa Grubera (1865–1925), jak je naznačeno níže v kapitole 1.5. Hlavní část příspěvku tvoří pojednání o vzniku a činnosti knihovny Ministerstva sociální péče ČSR a nástin poválečných dějin, v nichž došlo k transformaci na Státní knihovnu společenských věd a Ústřední ekonomickou knihovnu.

1 Knihovna Ministerstva sociální péče ČSR

Knihovna Ministerstva sociální péče ČSR (KMSP) byla založena nedlouho po vzniku samostatného Československa: „Potřeba knih a samostatné ministerské knihovny jevila se nutnou od počátku úřadu. Knihy byly s počátku opatřovány spíše vypůjčováním ze stávajících knihoven než soustavným nákupem. Založením a správou knihovny pověřena byla již počátkem roku 1919 zvláštní knihovní komise, která působila až do jmenování knihovníka, tj. do ledna 1920“ (Burian, 1929, s. 353). Členy této komise jmenoval ministr Dr. Lev Winter (1876–1935) a byli jimi konkrétně ministerští radové JUDr. Josef Lukáš, JUDr. Josef Pícek a ministerský tajemník JUDr. Evžen Štern. Podle dostupných zdrojů do komise patřili zřejmě i Fr. Mézl (Žd, 1920, s. 182) a účetní ředitel Fr. J. Pazourek, zmíněný Burianem (1929, s. 356). Komise působila do ledna 1920, kdy byl jmenován knihovníkem a redaktorem bývalý ředitel kanceláří Národopisného muzea Augustin Žalud.

Před nastoupením Augustina Žaluda byli knihovními správci postupně Jaromír Klíma, Antonín Holzbach a JUDr. Rudolf Teltšík, první šéfredaktor *Sociální revue*. Jako asistenti knihovny byli přiděleni od roku 1918 JUC. Rudolf Burian, od 1923 PhC. Antonie Dejlová. Po dobu Žaludovy nemoci a po jeho smrti byl správou knihovny pověřen odborový rada JUDr. Jan Řípa. Druhý jednatel Sociálního ústavu (dále také SÚ) JUDr. Josef Kotek byl knihovně rovněž nápomocen (Burian, 1929, s. 356). Personální obsazení KMSP bylo skromné: knihovník a redaktor úředních věstníků, 1 asistent, 2 kancelářské pomocnice a 1 zřízenec (Knihovny administrativní, 1922).

Osobností, která knihovně ministerstva vtiskla její charakteristickou podobu a velmi se zasloužila o její rozkvět, byl Augustin Žalud (ps. Spectator, 21. 12. 1872 Praha až 25. 9. 1928 Ústí nad Orlicí). V knihovně pracoval od roku 1920 prakticky až do smrti. Právě jeho zásluhou se z KMSP stala odborná knihovna na tehdejší poměry velmi vysoké úrovně. A. Žalud se v mládí aktivně angažoval ve studentském hnutí. Studoval práva v Praze, ale před složením závěrečných státních zkoušek se stal redaktorem Masarykova a Herbenova *Času*. Pohnutky jeho rozhodnutí pro žurnalistiku asi nejlépe vystihuje jeho spis *Karla Havlíčka život, působení a význam* (Praha, 1896). Kromě žurnalistiky byl činný také literárně a přeložil některé knihy, například Mengerův *Stát budoucnosti* (Praha, 1903), později napsal dílo *Česká vesnice* (Praha, 1919). Spoluzaložil revue *Přehled* a od založení *Práva lidu* přispíval rovněž sem. Patřil k Masarykovým žákům a svým tíhnutím byl socialista, což dosvědčuje jeho vlastní přání, aby na jeho rakvi ležely červené karafiáty a byla zapěna Píseň práce a Internacionála. V roce 1904 se Žalud stal tajemníkem a ředitelem Národopisného muzea. Po roce 1918 pomýšlel na zřízení sociálního archivu a muzea, jež by zachycovalo ideový vývoj dělnictva a jeho hnutí, a proto přijal místo knihovníka v Ministerstvu sociální péče (Štern, 25. 10. 1928). Později se stal rovněž jednatelem Sociálního ústavu, členem správního výboru Masarykova ústavu a předsedou jeho literárního odboru, členem ústředního výboru Dělnické akademie a tamtéž předsedou knihovního odboru. Provedl soupis dělnických spolkových knihoven (RP, 1928) a sestavil bibliografii publikační činnosti Josefa Grubera (SÚ, 1925, s. 27–40).

A. Žaludovi se v KMSP podařilo vybudovat rozsáhlý a kvalitní fond, a to navzdory skromným možnostem a nevelkým finančním prostředkům. Dbal o to, aby knihovna obsahovala veškerou literaturu týkající se vývoje české sociální politiky a dělnického hnutí, „aby tu byly všechny důležité knihy cizí sociálně-politické, sociologické a z teorie socialistické, pokud skromné prostředky mu to dovozovaly“ (Štern, 25. 10. 1928, s. 308). Po celou dobu svého působení na MSP usiloval o uskutečnění myšlenky sociálního mu-

zea a archivu. Obava, „že tento úkol bez Žaluda zůstane řadu let nesplněn,“ se nakonec ukázala jako oprávněná (tamtéž).

KMSP fungovala jako úřední a administrativní knihovna ministerstva a zároveň jako knihovna vědecká a odborná, sloužící „vědeckým potřebám Sociálního ústavu RČS a Masarykovy sociologické společnosti. Proto sbírá mimo knihy, které jsou nezbytnou pomůckou práce úřední, i materiál pro odborné, vědecké studium sociologické a zejména sociálně politické“ (Burian, 1929, s. 353). Dvojí zaměření knihovny bylo dáno samotným ministerstvem: „Rozhodnutí, jímž ministerstvo sociální péče dalo svou knihovnu k dispozici Československému ústavu sociálnímu, a tím ji z běžné domácí knihovny úřední vlastně změnilo na důležitou vědeckou knihovnu veřejného zájmu, je již zárukou, že z ní chce učinit ústav velký, dobře vypravený a vyhovující vědeckým potřebám“ (Žd, 1920, s. 182¹).

Současně tato podvojná funkce knihovny kladla vysoké nároky na odbornost knihovníka: „Na uchazeči se žádá vysokoškolské vzdělání, podle povahy knihovny patrně právník, knihovnické vzdělání a praxe, jazykové znalosti, a to vzhledem k potřebě knihovny velmi značné (do knihovny docházejí, zvláště výměnou, knihy a časopisy asi v 25 jazycích), dále i vědecká průprava a činnost“ (Burian, 1929, s. 356). Resort MSP přitom stanovil pro knihovnu dvě místa konceptních úředníků kategorie 1b v 5. a 6. platové třídě, což znamená, že místo knihovníka bylo „poměrně nízko systemizováno“ (Burian, 1929, s. 356).

1.1 Prostory

Na začátku roku 1919 byla knihovně poskytnuta jedna místnost a jako deponitář mělo sloužit deset skříní na chodbě druhého poschodí Fürstenberského paláce (historická adresa: Praha III, Valdštyňská 10). První prostory se pro rozvíjení knihovnické činnosti příliš nehodily: „Dosud však nemá knihovna definitivních, způsobilých místností ani ostatního nezbytného vnitřního zařízení (vhodných regálů). Skříně její, upravené ze starých šatníků, jsou na tmavé, v zimě studené (nevytápěné) chodbě“ (Žd, 1920, s. 182). Navíc zmíněné skříně na chodbách brzy nestačily pojmout nové přírůstky (Burian, 1929; Knihovna ministerstva sociální péče, 1928).

Už v roce 1920 měla knihovna ve fondu více než 2 500 děl, „jež však většinou dosud nejsou postavena“ (Žd, 1920, s. 182). V roce 1920 proto dostala k dispozici v téměř paláci velký sál (20 m × 10 m × 8 m), který se uvolnil po vystěhování knihovny bývalého rakouského Červeného kříže. Kromě sálu byly knihovně přiděleny ještě dvě přilehlé místnosti. Ani tyto prostory nebyly optimální: „Knihovna bude však ještě za léta přenesená do místností přiměřených: do velkého, vzdušného a světlého sálu v prvním poschodí Fürstenberského paláce (v Praze III, Valdštyňská ul. 10). Ovšem ani v nové místnosti nebude možno vyhověti všem požadavkům moderní knihovní správy. V jediném sále bude musit být i depot knih i čítárna pro obecnost i pracovní stoly knihovních úředníků. Ale pro počátek asi věc nebude na velkou závalu; neboť nová čítárna a knihovna jistě nebudou hned příliš frekventovány. Až pak časem by byly zveřejněny, budou v knihovně, jak již dnes se zamýšlí, ještě přiděleny další místnosti jednak pro čítárnu, jednak na pracovní knihovních úředníků“ (Žd, 1920, s. 182).

1 Srov. Koutník (1928, s. 103), Janoušek (1935b, s. 4).

Prostory nesplňovaly nároky na běžný provoz knihovny také proto, že sál se v zimě nedal vytopit. V mraze tam nebylo možné pracovat, v teple byl prostor zase využíván k poradám a schůzím, na což konkrétně na jedné ze schůzí upozornil Augustin Žalud: „Pro veřejné schůze se knihovní sál nehodí, neboť návštěvníci vytahují při schůzích knihy a nelze zabránit event[uální] jejich ztrátě.“²

KMSP sídlila ve Fürstenberském paláci až do července 1927, kdy se přestěhovala do prostornějších a vhodných místností nové budovy Ministerstva sociální péče na historické adrese Praha II, Palackého nám. 4.³ V roce 1929 tam používala knihovna sedm místností, z nichž jedna sloužila jako studovna a čítárna knih a periodik, dvě jako sklad a čtyři menší místnosti jako kanceláře knihovníka a úředníků přidělených knihovně, administraci a tiskové službě, což v roce 1928 bylo celkem osm osob (1 knihovník, 1 odborná síla a 5 kancelářských sil, 1 zřízenec). Správa KMSP měla tehdy na starosti kromě zajištění provozu knihovny, čítárny a tiskové služby administraci a redakci *Sociální revue* a různých publikací MSP. Převzala rovněž administrativní část agendy Sociálního ústavu (Ministerská knihovna, 1928, s. 606).

1.2 Velikost a uložení fondu

Vlastní knihovní práce, stavění a popis knih začaly na podzim 1920. Základ KMSP tvořila část knihovny Zemského výboru Království českého v Praze (Tobolka, 1920, s. 164). Od října 1920 do prosince 1921 bylo na regály postaveno 2 806 knih (5 177 svazků), přírůstek činil za roky 1919–1921 celkem 4 169 inventárních čísel. V letech 1919–1922 KMSP měla 929 výpůjček. Značné množství se jich odehrálo bez výpůjčního lístku přímo do knihovní místnosti, takže ve skutečnosti byl jejich počet vyšší. Rozebrané a starší knihy byly průběžně dokupovány, stejně jako publikace, které po roce 1920 měly už jen historickou hodnotu (Knihovny administrativní, 1922, s. 21; Žd, 1920, s. 182). Ke konci roku 1926 knihovna obsahovala již 10 691 titulů v 20 888 svazcích (SÚ, 1927, s. 4).

Za prvních 10 let činnosti vzrostl fond na celkem 24 200 inventárních čísel, tj. 12 988 titulů ve 25 539 svazcích (Burian, 1929, s. 353) (viz tabulka 1). Právě velikost fondu dokládá vědecké zaměření knihovny. V roce 1938 se počet svazků blížil již 50 000, s ročním přírůstkem 2 500 svazků (Nečas, 1993 [1938], s. 286). Zatímco jiné administrativní knihovny na sklonku 40. let obsahovaly ve fondu kolem 20 000 knih s ročním přírůstkem 1 000 knih, měla KMSP v roce 1948 fond o velikosti 70 000 knih, s ročním přírůstkem 5 000 knih.⁴

2 NA – NAD368 Sociální ústav Republiky československé, Praha, SÚ, č. pom. 268, inv. č. 8, sign. 1231, karton 3, Rozpočet Sociálního ústavu (1922–1940). Dochovaný fragment textu, patrně zápis ze schůze SÚ, zřejmě 1921. Srov. Knihovny administrativní (1922, s. 21).

3 O dnešní podobě administrativní knihovny Ministerstva práce a sociálních věcí píše Janoušková (2013, s. 21–23).

4 Výrazem „knihy“ se patrně myslí přírůstková/inventární čísla. Za rok 1947 měla knihovna přírůstek 4 706. Srov. NA – NAD1028 Ministerstvo práce a sociální péče, Praha, MPSP, č. pom. 346, inv. č. 199, sign. 2100, karton 87, Knihovna MSP – všeobecně. Vyjádření odd. P-1/7 (knihovna) ke shora citovanému vyjádření ministerstva sociální péče k výnosu ministerstva vnitřní č. B-3400-24/3-1948 IV 1. Dne 2. června 1948, podepsán B. Janoušek. Tamtéž, P-1-2100. Připomínky k návrhu jednotné organizace čs. knihovnictví (B. Janoušek), 15. 6. 1948.

Tabulka 1 Přírůstky do knihovny MSP v letech 1918–1928 (Burian, 1929, s. 354)

Rok	Přírůstek (inv. č.)
1918–1919	1973
1920	1710
1921	1183
1922	2506
1923	4034
1924	2138
1925	3500
1926	3080
1927	2272
1928	2504

Knihy byly uloženy podle signatur v železných policích, čímž „nebezpečí ohně jest valně sníženo“ (Burian, 1929, s. 354). Signатурní značení se řídilo fyzickými rozměry svazku od největšího (velké folio nad 45 cm, A) po nejmenší (dvanáctěrka do 15 cm, H) a zvláštní signaturu (M) měly mapy. Mnoho exemplářů bylo rozpůjčováno, „z velké části natrvalo“ (3 700 lístků), „takže k uložení všech kněh bylo by zapotřebí mnohem více místa“ (Burian, 1929, s. 354).

Čítárna odebírala v roce 1922 za předplatné ve výši 5 000 Kč celkem 203 časopisů, z nichž více než 100 postupovala tiskovému oddělení; byl veden výstřížkový archiv. V čítárně se nacházelo úctyhodné množství českých i zahraničních periodik – podle zprávy Sociálního ústavu ČSR za první období dávala knihovna v čítárně k dispozici 255 časopisů, z nichž 139 bylo českých a 116 cizojazyčných. V roce 1926 docházelo 319 časopisů, z nichž čteno bylo 147, v roce 1927 jich docházelo 313 (čteno 144). V roce 1928 knihovna odebírala celkem 315 časopisů, o rok později 363 a v roce 1930 pak 370.⁵

1.3 Typ literatury, zaměření knihovny

Vzhledem k institucím, jimž přednostně sloužila, KMSP sdružovala díla sociologická, národohospodářská, sociálně politická, sociálně-zdravotnická, literaturu zaměřenou na sociální péči, (stěžejní) socialistická díla, díla zaměřená na sociální dějiny a odbornou právní literaturu, zejména správní právo. Knihovník Bohumil Janoušek upozorňoval speciálně na sbírku všech významnějších publikací o otázce rodiny a na tituly zabývající se problematikou nezaměstnanosti a hospodářské obnovy (srov. Burian, 1929, s. 355; Janoušek, 1932 a 1935a). Pokud jde o jazykové zastoupení, vedly české tituly, značná část však připadala na německá díla a ve větším množství byly zastoupeny knihy ve francouzštině a italštině (Burian, 1929, s. 355n.).

5 Srov. Ze sociálního ústavu (1923, s. 37), Burian (1929, s. 353), Zprávy redakce (1930, s. 376), Knihovna ministerstva sociální péče (1928, s. 140n.). Trochu odlišná čísla uvádí SÚ ve Zprávě o činnosti v druhém období 1923–1926 (1927, s. 4), a sice 324 časopisů pro rok 1926/1927.

1.4 Akvizice a katalogizace

Nákup knih byl financován z rozpočtu ministerstva, což v letech 1919–1928 bylo celkem 255 000 Kč. Knihovna „těšila se vždy pozornosti všech ministrů a vedoucích úředníků resortu, takže potřebám a odůvodněným požadavkům knihovny bylo vycházeno vstříc s největší ochotou a v době co nejkratší“ (Burian, 1929, s. 356). Na nákup a vazbu knih a časopisů přispíval Sociální ústav. Knihy byly nakupovány jak odbory, tak jednotlivými odděleními a návrhy mohli podávat i další kompetentní jedinci. Dále byly získávány prostřednictvím darů, redakčních výtisků a výměnou, navazovanou prostřednictvím redakce *Sociální revue* a Sociálního ústavu. K přírůstkům získaným výměnou v roce 1925 díky členu SÚ Vladimíru Procházkovi patřily sociálně politické publikace z tehdejšího Ruska (Sovětského svazu). Výměnou KMSP získala také téměř úplnou řadu publikací Mezinárodního úřadu práce v Ženevě (SÚ, 1927, s. 4). V roce 1928 přesahovala odhadovaná inventární cena knihovny hranici 500 000 Kč (Knihovna ministerstva sociální péče, 1928, s. 141).

Důležitý zdroj podnětů pro akvizici představovaly české a zahraniční recenze v časopisech. Starší literaturu vyhledávali knihovníci podle antikvárních seznamů zasílaných knihovně nejen z tuzemských antikvariátů, ale také ze zahraničí. Cenný a vydatný zdroj knih však představovaly ucelené fondy: „Pokud se týká větších přírůstků knihovny, jest zvláště se zmíniti o části knihovny bývalého zemského sněmu, získané roku 1919, obsahující sociálně politickou literaturu, o knihovně Karly Machové, řadě knih z knihovny ing. J. Fleischnera a o knihovně prof. Grubera. Posledně jmenované tři knihovny byly zakoupeny z pozůstalosti sociálním ústavem a věnovány ministerské knihovně. Získání těchto knihoven nebo jejich částí nemá pouze význam, že budou i budoucnosti uchovány pohromadě knihovny vynikajících sociálních pracovníků, ale že získány byly pro knihovnu i knihy, jež nyní lze již stěží najíti na knižním trhu, a tak knihovna v mnohém směru doplněna“ (Burian, 1929, s. 354).

KMSP měla právo povinného výtisku, který jí musel být dodán na požádání „za polovinu krámské ceny“ (Hrabánek, 1947, s. 28; Nové zákony, 1947, s. 357). O nových přírůstcích informovala pomocí čtvrtletně vycházejícího *Systematického seznamu knih*.⁶ Litografované seznamy přírůstku vydávala KMSP od roku 1924 a posílala je členům Sociálního ústavu bezplatně na vyžádání (SÚ, 1927, s. 4). Také v *Sociální revue* se objevovaly zprávy o nových přírůstcích včetně signatury. Například v rubrice „Z nové literatury soc. politické“ byly v roce 1921 (s. 182n.) uvedeny jako nové přírůstky publikace, které se v knihovně VŠE nacházejí dodnes, dokonce na původní signatuře:

- ALTMANN, S., BRINKMANN, T., ESSLEN, J. *Grundriss der Sozialökonomik (VI. Abteilung)*. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1914. – signatura KMSP / CIKS VŠE E154.
- NEUDÖRFER, O. *Grundlagen des Genossenschaftswesens: eine systematische Darstellung der Geschichte, Gesetzgebung, Theorie und Organisation der Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften mit besonderer Berücksichtigung der oesterreichischen Verhältnisse*. Wien: C. Gerold's Sohn, 1921. – signatura KMSP / CIKS VŠE E155.
- HENDERSON, C. R. *Základy sociální péče: uvedení do studia lidí závislých, vadných a zločinných a jak o ně sociálně pečovati*. Praha: Sociální péče, 1921. – signatura KMSP / CIKS VŠE F66o.

6 *Systematický seznam knih: výběr nejdůležitějších sociálně politických knih, nově zařazených do knihovny ministerstva sociální péče*. [Praha]: Ministerstvo sociální péče, [1931–1937]. Srov. Janák (1971, s. 13), Randé, Foch a Drtina (1930–1947, zvl. 1937, s. 824 a 1943, s. 475).

Katalogizace nových přírůstků probíhala podle jednotných pravidel pro administrativní knihovny. Kromě přírůstkového inventáře měla KMSP abecední katalog jmenný a systematický věcný katalog. Koncem roku 1928 měl první z nich asi 26 000, druhý asi 22 000 lístků (Burian, 1929, s. 355).⁷ KMSP sdílela tehdejší snahy pražských administrativních knihoven o vytvoření souborného katalogu. V Praze existovalo v roce 1920 celkem 23 úředních knihoven, jejichž výčet uvádí Tobolka (1920, s. 163–164). Některé vznikly teprve po roce 1918 (KMSP), jiné existovaly delší dobu, například Knihovna Obchodní a živnostenské komory. O ústředním nebo souborném katalogu všech pražských úředních knihoven se uvažovalo zejména kvůli koordinaci nákupu knih a doplňování fondů, aby se zamezilo duplicitám. Návrh na jeho vytvoření a uspořádání byl podán předsednictvu Národního shromáždění hned 10. ledna 1919 a dočkal se kladného přijetí (Tobolka, 1920; Burian, 1929).

1.5 KMSP a pozůstalost (nejen) profesora Grubera

Jak již zaznělo v předchozí kapitole, Sociální ústav ČSR se zasloužil o získání tří knihoven z pozůstalosti významných osobností. Průzkum staršího fondu vykonaný v letech 2024–2025 v knihovně VŠE ukázal, že se v depozitáři nacházejí knihy z pozůstalosti Karly Máchové a Josefa Grubera.⁸ Knihy jsou opatřeny razítkem ministerstva a razítkem pro signaturu a přírůstkové číslo KMSP. Kromě toho nesou razítko s nápisem „Z knihovny profesora Grubera“, případně „Z knihovny Karly Máchové“. O tom, že se zde jedná o provenienční znak natištěný do knihy až dodatečně v ministerské knihovně, podává nepřímý důkaz jednak použití téže barvy jako u ostatních razítek knihovny, jednak stejné provedení (obr. 2a–b, 3a–b). Pokud jde o knihovnu chemika, národohospodáře a ministerského rady na Ministerstvu veřejných prací Jindřicha Fleischnera (1879–1922), nebyl dosud v knihovně VŠE nalezen žádný svazek, který by nesl podobné provenienční znaky jako uvedené dvě pozůstalosti.

Karla Máchová (1853–1920) byla první česká politička, učitelka, spisovatelka a redaktorka socialistického časopisu *Ženský list*. Její knihy se po její smrti staly součástí fondu KMSP a v knihovně VŠE byly z této pozůstalosti dosud nalezeny dva svazky: *Dějiny vědy politické se zřetelem k mravovědě* (Praha 1896, CIKS VŠE, signatura F3600/1/1) a *Seznam přednášek kteréž se konati budou na c. české universitě Karlo-Ferdinandově v Praze v zimním běhu 1899/1900* (Praha [1899], CIKS VŠE signatura F3938). Alespoň jeden svazek z knihovny Karly Máchové vlastní rovněž Národní knihovna ČR (J. Hantich. *Guide-Vilímek Prague et l'exposition nationale de 1891*, Prague 1891, signatura NK: 54 K 064313; stará signatura KMSP G2050 [příř.č. 1749/23]), jak již dříve upozornila kolegyně Kašparová (2023).

V knihovně VŠE se dochovalo rozsáhlé torzo knihovny profesora JUDr. Josefa Grubera (1865–1925), který v roce 1909 převzal profesorský stolec po profesoru Albínu Bráfovi (1851–1912) a ve své době byl uznáván nejen jako vědec, ale i jako univerzitní pedagog, odborník a redaktor předního vědeckého časopisu *Obzor národohospo-*

7 Podle jiného zdroje měl jmenný katalog koncem června 1928 asi 25 000, věcný zhruba 24 000 lístků (Knihovna ministerstva sociální péče, 1928, s. 141).

8 Po navázání spolupráce CIKS VŠE a Knihovny Národního muzea v únoru 2026 jsou nálezy blíže popsány v databázi Provenio: *evropská věda v českých knihovnách: hesla Gruber, Josef, 1865–1925*. Online. Dostupné z: <https://provenio.cz/#/records/381b7072-3f84-438e-9acc-78b9346ee33d> [2026-04-10] a *Máchová, Karla, 1853–1920*. Online. Dostupné z: <https://provenio.cz/#/records/894183f0-7ce2-4a7f-93cf-1e13f3066bc2>. [cit. 2026-04-10].

dářský.⁹ Od ukončení průzkumu počet nalezených či znovuobjevených svazků z Gruberovy knihovny mírně vzrostl na 308 svazků (238 titulů), lze však očekávat další přírůstky, jak ukázaly nedávné prohlídky dosud nezkatalogizovaného staršího fondu. Gruberovy knihy lze snadno identifikovat kromě razítek i díky dalším znakům, např. exlibris. V KMSP jim bylo přiděleno přírůstkové číslo až v průběhu roku 1928.¹⁰

Gruberova pozůstalost vzbuzuje řadu otázek. Již Kramář (2003, s. 11) musel v úvodu své rigorózní práce konstatovat ne zcela potěšující fakt, že navzdory rozsáhlému pátrání v archivech nenalezl žádné osobní doklady profesora, žádnou osobní, soukromou korespondenci apod.¹¹ Podle zevrubnosti *Zprávy o činnosti v druhém období 1923–1926* (SÚ, 1927) by se dalo očekávat, že informaci o nabytí Gruberovy knihovny najdeme v některé z pozdějších zpráv, v zápisech schůzí nebo v položkách rozpočtu. Hledání však bylo zatím téměř bez úspěchu (viz níže *Archivní prameny*). Jediný dosud nalezený dokument, který vrhá trochu světla na osudy Gruberovy pozůstalosti, je opis korespondence vdovy po profesorovi s předsednictvem SÚ (přepis viz *Příloha*). Opis dokumentuje snahu o uchování Gruberovy pozůstalosti, která hrála pro Sociální ústav ČSR o to větší roli, že profesor této instituci v letech 1923–1925 předsedal. Z korespondence vyplývá, že Anna Gruberová vyhověla prosbě a darovala ústavu manželovu podobiznu, kterou najdeme v publikaci vydané u příležitosti jeho nedožitých 60. narozenin: *Prof. dr. Josef Gruber, 3. XI. 1865 – 3. V. 1925: Sociální ústav ČSR památce svého předsedy* (Praha, 1925) (obr. 1). Zjevně vyhověla i prosbě o přenechání manželovy knihovny Sociálnímu ústavu a knihovně MSP. Nedožíváme se však, odkud, kdy a jakou cestou se knihy od profesora Grubera na ministerstvo dostaly. Není dále jasné ani to, zda byly převzaty rovněž osobní dokumenty a doklady, o nichž se korespondence zmiňuje: Jsou nenávratně ztraceny, nebo jen uloženy někde, kde zatím nikoho nenapadlo hledat?

1.6 Přístupnost, otevírací doba

Zpočátku byla KMSP přístupná zřejmě jen úzké skupině zaměstnanců. Ještě před rokem 1923 zaznělo přání knihovnu otevřít také členům SÚ (Ze sociálního ústavu, 1923, s. 39). Do roku 1927 byla knihovna otevřena denně od 8 do 14 hodin. Čítárna byla konkrétně členům SÚ přístupná v letním období (duben až září) čtyřikrát v týdnu, a to v úterý, ve středu, ve čtvrtek a v pátek od 16 do 19 hodin. V „období zimním bohužel čítárny užívatí nebylo lze, neboť sál její nedal se vytápěti. Takto bylo aspoň z části vyhověno přání pronesenému v sborovém sedění r. 1923 (pány Drem E. Chalupným a odborovým sekretářem Fr. Mimrou), aby čítárna byla členům Sociálního ústavu skutečně přístupna“ (SÚ, 1927, s. 5). Sociolog Emanuel Chalupný (1927, s. 14) pak veřejně ocenil přírůsteky KMSP v oboru sociologie a byl vděčný za možnost knihovnu využívat.

S otevřením knihovny pro veřejnost se nicméně počítalo až po přestěhování ministerstva do nových prostor, k čemuž došlo v roce 1927: „Pokud pak jde o podnět na pravidelné otevření knihovny a čítárny, lze s ním počítati, až bude míti Sociální ústav svoje místnosti v nové budově ministerstva sociální péče, k jejíž stavbě se přikročí snad již letošního jara“ (Ze sociálního ústavu, 1923, s. 40). Studovna KMSP byla v nových pro-

9 Gruberovou osobností se dosud nejintenzivněji zabýval historik Jan Kramář (2003, 2005), stručně o jeho životě a díle srov. SÚ (1927), Seidl ([2003]), Chodějovský (2015).

10 O nalezeném torzu Gruberovy knihovny podrobně srov. Maroszová (2025a-c).

11 Ani Literární archiv – Památník národního písemnictví (LA PNP) v tomto směru pravděpodobně neobsahuje žádné dokumenty z Gruberova osobního života (děkuji kolegyni Olze Synkové za informace). LA PNP a Archiv NK ČR však disponují ve svých fondech pozůstalostmi výše uvedených osobností J. Fleischnera a K. Máchové.

storách otevřena 1. října 1927, od pondělí do pátku v čase 8–18 hodin, v sobotu 8–12 hodin. Studovna se nacházela v místnosti č. 280 v mezaninu. Na přelomu let 1928/1929 již knihovna spolu s čítárnou byla přístupná širší odborné veřejnosti, přesněji řečeno šesti skupinám uživatelů:

1. zaměstnanci MSP;
2. členové SÚ ČSR;
3. úředníci ústředních úřadů ČSR;
4. členové Masarykovy sociologické společnosti;
5. členové ústavů a korporací, kterým povolilo používat čítárnu prezidium MSP;
6. jednotlivci, odborní pracovníci, kterým to povolil přednosta KMSP.

Uživatelé ze 3.–6. skupiny potřebovali čtenářskou legitimaci za 5 Kč, platnou vždy na 12 měsíců. Návštěvníci čítárny se museli zapisovat do prezenční knihy. Časopisy ležely volně k dispozici, knihy z příruční knihovny ve studovně vydával na požádání knihovník. Absenční výpůjčky byly povoleny pouze uživatelům 1. a 2. skupiny. Na zálohu 100 Kč si mohli půjčovat knihy absenčně rovněž členové Masarykovy sociologické společnosti a odborní pracovníci (Otevření studovny, 15. 11. 1927; Burian, 1929, s. 353n.; Zprávy redakce, 1930, s. 376; Knihovna MSP, 7. 6. 1930).

1.7 Sociální ústav ČSR

S dějinami KMSP neodmyslitelně souvisí existence Sociálního ústavu (SÚ), instituce, která v sobě sdružovala přední odborníky na sociální politiku. Byl založen z rozhodnutí tehdejšího prvního československého ministra sociální péče Lva Wintra 30. 10. 1919, právně vznikl 6. 4. 1920 schválením stanov týmž ministrem. Měl plnit především funkci vědecké instituce, poradního orgánu ministerstva a úkoly spojené s propagací. Jeho posláním byla organizace československé vědecké činnosti v oblasti sociálních věd, zvláště sociální politiky. Hlavní cíle ústavu spočívaly ve sbírání sociálně-politického materiálu, studiu sociálních věd, zejména sociálně-politické otázky, a v šíření poznatků sociálních věd. Prostředků, jimiž se mělo těchto cílů dosáhnout, uváděly stanovy celkem devět a patřily mezi ně kromě vědecké a publikační činnosti různá dobrozdání, podpory studijních cest, vypisování cen, pravidelná setkávání členů a přednášková činnost. Avšak přední body výčtu zaujímá činnost spojená s institucemi paměťového typu. První místo patří knihovně a čítárně odborných knih a časopisů MSP, následuje „bibliografie literatury sociologické a sociálně-politické“ a konečně „archiv sociálně-politický a sociálně-politické museum“ (Stanovy SÚ, 1927, s. 35; Rákosník, 2007; Nešpor, 2017).

Knihovna byla od počátku vnímána jako základna veškeré další činnosti SÚ: „Základ k odborné sociální knihovně, ovšem dosud v prvopočátečním stadiu, je položen knihovnou ministerstva sociální péče, která má zajištěnou dotaci a poptávku po nových literárních pramenech“ (Štern, 1919, s. 59). Proto také ústav věnoval značnou část své dotace právě jí (Ze sociálního ústavu, 1923, s. 37). Jen ve svém prvním období (1920–1923) přispěl částkou 82 161,53 Kč.

Kromě nákupu knih a časopisů představovala pro SÚ důležité pole působnosti vlastní publikační činnost. Zde je na prvním místě třeba uvést ediční řadu *Publikace Sociálního ústavu*. Do roku 1938 v ní vyšlo téměř osm desítek svazků – sborníků a studií, které dodnes tvoří uznávaný pramen k meziválečné sociální politice (Rákosník, 2007, s. 305).

Druhým významným publikačním počinem byla *Sociální revue*. Zprvu sloužila vědeckému poslání ústavu neoficiálně tím, že otiskovala pravidelné zprávy o jeho činnosti. Od čtvrtého ročníku pak byla rovněž „zevně označena za orgán Sociálního ústavu“ (Ze sociálního ústavu, 1923, s. 38). Z úředního věstníku ministerstva se vyvinula v „odbornou revui vysoké úrovně“ především díky péči Augustina Žaluda (Štern, 25. 10. 1928, s. 308).

Sociální ústav se dlouhodobě potýkal s nedostatkem financí, jak dokládá například dopis profesora Grubera ministru sociální péče ze dne 8. října 1924: „Nové finanční omezení bylo by pro ústav skutečnou pohromou, ohrozilo by jeho dosavadní činnost, udržovanou již nyní při omezených jeho prostředcích jenom s krajním napětím. Sociální ústav dosud celou řadu svých úkolů uložených mu stanovami mohl plnit jenom nedostatečně, k některým velmi důležitým svým úkolům (např. přípravným pracem pro sociální museum) nemohl vůbec pro finanční nedostatek ani přistoupiti. Nemohu tajiti, že za toho stavu musil bych se rozpakovati, abych zůstal v čele <uvedeného> ústavu.“¹²

Snížení dotací vedlo v roce 1938 k omezení přednáškové a publikační činnosti a v roce 1940 přispěním politické situace činnost SÚ ustala. V březnu 1941 byl ústav zrušen tehdejším ministrem Vladislavem Klumparem (Nešpor, 2017).

1.8 Další aktivity knihovny

Už v počátcích knihovna rozvíjela kromě výpůjček další činnosti. Pomáhala při organizaci a zajistila provoz sjezdové kanceláře Mezinárodního sjezdu sociální politiky konaného v Praze v roce 1924. Vydávala vstupenky do pantheonu Národního muzea, kde se ve čtvrtek 7. 5. 1925 v 15:30 hodin konal pohřeb profesora Grubera (*Denní zprávy*, 5. 5. 1925, s. 6). Účastnila se jednání a výstavy Mezinárodního knihovnického sjezdu v létě 1926, kde byly ukázány fotografie knihovny, kartogram a diagramy dělnických knihoven v ČSR. Příprava na tuto výstavu probíhala v součinnosti se Sociálním ústavem a statistickým oddělením MSP (Burian, 1929, s. 356).

Z podnětu ministerského rady Picka se pomýšlelo na sestavování a vydávání slovenské bibliografie titulů z oboru sociální politiky (západní bibliografie už tehdy byly dostupné), avšak zde iniciativa narážela na finanční obtíže (Žd, 1920, s. 182).

Knihovní správa obstarávala redakci a administraci dvou věstníků, *Sociální revue a Amtsblatt des Ministeriums für soziale Fürsorge*, a publikací Sociálního ústavu, dále archiv, značnou část jednatelské a veškeré kancelářské agendy SÚ. Při KMSP existovala tvorba rejstříků, bibliografií, tisková služba „(t. zv. domácí censura)“ a výstřižkový archiv. Výstřižků uložených v novinovém archivu tehdy bylo na 50 000 (Knihovna ministerstva sociální péče, 1928, s. 141). Knihovník vykonával funkci druhého jednatele SÚ (Burian, 1929, s. 357).

KMSP se od počátku věnovala přípravám pro sociální muzeum a sociální archiv, avšak jejich realizace byla ztížena či rovnou znemožněna kvůli nedostatku finančních prostředků (Knihovny administrativní, 1922). Do roku 1925 byly pro sociální muzeum získány památky po zesnulém Jindřichu Fleischnerovi, knižní a listinná pozůstalost Karly Máchové, konkrétně korespondence a část knihovny.

Archiv přičleněný ke knihovně byl pověřen organizací bibliografické práce z oboru sociální politiky. Shromažďoval akta přidělená při skartování úřední registratury, materiál

12 Slovo „uvedeného“ je v originále přeškrtnuto. Prof. Gruber žádá ministra o více peněz pro SÚ, dopis z 8. 10. 1924. NA – NAD368 Sociální ústav Republiky československé, Praha, SÚ, č. pom. 268, inv. č. 8, sign. 1231, karton 3, Rozpočet Sociálního ústavu (1922–1940).

sebraný referenty, zejména v legislativním oboru, ale také doklady soudobého sociálního života (např. kolektivní smlouvy uzavřené v ČSR, protokoly jednání o mzdových sporech) a paměti, korespondenci a jiné literární památky vynikajících pracovníků v československém dělnickém hnutí nebo v sociální péči (Žd, 1920). Ve 20. letech provedl pro archiv Zdeněk V. Tobolka (1927) ve Vídni rešerše k českým pramenům dělnického hnutí.

Zárodek sociálního muzea vznikl již v roce 1921, kdy na podnět SÚ uspořádala KMSP „výstavku památek na počátky dělnického hnutí v Čechách na Výstavě družstevní práce v Praze“ (Burian, 1929, s. 356). Sbírky měly v souladu s programem muzea „obsahovati vše, čím lze názorně zobraziti a doložiti sociální dějiny zemí, jež tvoří nyní území Československé republiky, od rozhraní 18. a 19. stol. (od počátků velkovýroby v Čechách), zejména život lidu dělnického po všech jeho stránkách a stav a vývoj sociální politiky a sociální správy v Československé republice“ (Žalud, 1927, s. 31). Poslání muzea ještě odráží ideály obrození a osvícenství: „Při tom – není pochyby – bude sociální museum právě pro svoji historickou metodu šířiti a posilovati sociální optimism, víru v nezdržitelný sociální pokrok cestou klidného vývoje. A to je jeho poslání mravní, sociálně buditelské“ (Žalud 1927, s. 32). Vznik muzea se však protahoval. Značné naděje byly vkládány do nových prostor v budově na Palackého náměstí (Winter, 1928; SÚ, 1927, s. 16, 29), k realizaci nakonec nedošlo kvůli nedostatku vhodného prostoru, peněz a personálních sil. Na napjatý rozpočet knihovny bylo nejednou upozorňováno i v tisku: tímto způsobem si postesklí Žalud alias Spectator (29. 4. 1925) nebo Štern (25. 12. 1923).

2 Nástin poválečných dějin knihovny

Koncem 40. let 20. století KMSP „patřila k největším a nejlépe organizovaným administrativním knihovnám“ (Strnadel, 1971, s. 244). Po válce do ní byl včleněn fond knihovny československého Ministerstva sociální péče v Londýně, čímž se zacelila mezera v zahraniční literatuře vyšlé za války. Celkově tak KMSP před zestátněním obsahovala asi 76 000 katalogizovaných svazků včetně časopisů, nezpracovaných bylo v té době asi 3 000 svazků a 4 000 prvorepublikových časopisů.¹³

2.1 Státní knihovna společenských věd v Praze

V souvislosti s poválečným vývojem a reorganizací československého knihovnictví po roce 1948 převzalo Knihovnu Ministerstva sociální péče, později Ministerstva práce a sociální péče (MPSP) a Ministerstva pracovních sil (MPS), spolu se studijním oddělením Ministerstvo školství, věd a umění (MŠVU): „Při jednání o převedení některých agend z býv[alého] MPSP na jiné resorty došlo k dohodě mezi MŠVU a MPS, podle níž přešla knihovna a studijní oddělení býv[alého] MPSP do resortu MŠVU. Výsledek této dohody schválila vláda na schůzi dne 29. září 1951“ (SKSV, 1952, s. 3). Knihovníkem v MSP byl tehdy Bohumil Janoušek a byl to právě on, kdo jako referent připomínkoval návrh k jednotné organizaci československých knihoven. Upozorňoval na ojedinelost fondu, díky němuž se KMSP má zařadit mezi speciální studijní knihovny, přičemž jako argument použil vládní nařízení z 10. července 1931 č. 132 Sb., podle kterého úředník

13 Informace o studijní knihovně bývalého ministerstva práce a sociální péče (14. 9. 1951). Archiv NK ČR – fond Státní knihovna společenských věd [1951]–1958(1959) [neuspořádaný]

pověřený funkcí knihovníka v KMSP musel mít vysokoškolské vzdělání v oboru historie, sociologie, právních věd a znalost světových jazyků.¹⁴

Výzkumná a studijní činnost tak z bývalého Ministerstva práce a sociální péče přešla do resortu Ministerstva školství, věd a umění (od roku 1953 Ministerstvo školství), které zřídilo samostatný studijní ústav.¹⁵ Následně byla 1. listopadu 1951 založena a po sovětském příkladu pojmenována Státní knihovna společenských věd v Praze SKSV (Vacek, 1978, s. 62n.). Ředitele knihovny jmenoval ministr školství. V roce 1952 byl ředitelem Jiří Fischer a přednostou knihovny Josef Strnadel, v letech 1956–1958 ve funkci ředitele pokračoval Karel Kozelek (SKSV, 1952, s. 16; Kabůrková, 2025). Ředitel SKSV měl dbát o spolupráci s Vysokou školou politických a hospodářských věd (VŠPHV). Při této instituci také knihovna měla své sídlo (Horská 3, Praha 2), byla přístupná veřejnosti ve všední dny od 8.30 do 18 hodin, o sobotách do 13 hodin a bylo možné si knihy vypůjčit na občanský průkaz zdarma. Počet výpůjček začal prudce stoupat už v 50. letech – v roce 1953 zaznamenala knihovna celkem 11 765 výpůjček, v roce 1954 již 19 189.¹⁶

K 31. 12. 1956 SKSV vlastnila 206 974 svazků. Plánovaný čtvrtletní přírůstek čítal podle interního bulletinu *Práce knihovny* přibližně 2 500 svazků, reálný však dosahoval vyšších hodnot (např. 3 579 za IV. čtvrtletí 1954). V plánech na stavbu nové budovy knihovny na Albertově, které nakonec nebyly uskutečněny, je zmiňován předpokládaný roční nárůst o 10 000–15 000 svazků. Nejvíce svazků knihovna získala díky povinnému výtisku a nákupem, nepoměrně menší část výměnou, z darů a jinými způsoby.¹⁷ SKSV měla rovněž za úkol převzít fondy jiných knihoven, především Československého ústavu práce a VŠPHV. Vysokoškolské fondy byly do základního fondu SKSV včleněny v roce 1952. Fond knihovny VŠPHV obsahoval části dalších vybraných knihoven, mimo jiné část soukromé knihovny prof. JUDr. Cyrila Horáčka (1862–1943) (Cejpek a Kábrt, 1956, s. 54n; Strnadel a Šíma, 1953, s. 8), a v neposlední řadě také knihovní fondy škol, z nichž VŠPHV postupně vznikla: Jednalo se o fond knihovny Vysoké školy obchodní (VŠO), založené v roce 1919. VŠO patřila organizačně pod České vysoké učení technické (ČVUT) a existovala do roku 1948, kdy byla přejmenována na Vysokou školu věd hospodářských (VŠVH, 1948–1949). Dále to byla knihovna Svobodné školy politických nauk (SŠPN, 1928–1939), po válce v letech 1945–1949 existující pod názvem Vysoká škola politická a sociální (VŠPS). V roce 1949 byly VŠVH a VŠPS zrušeny a současně byla založena Vysoká škola politických a hospodářských věd v Praze (VŠPHV, 1949–1953). Z Hospodářské fakulty této instituce vznikla v roce 1953 Vysoká škola ekonomická v Praze (Novotný a Tóth, 2017; Devátá, 2017; Novotný, Skřivan a Halíková, 2017; Mackenzie a Synek, 2017).

Ještě v 50. letech byla knihovna přestěhována na náměstí G. Klimenta 4 v Praze na Žižkově, kde od roku 1957 po dalších změnách, včetně přejmenování místa, existuje dodnes (nám. W. Churchilla 4). Měla jednu studovnu a zároveň čítárnu s 50 místy. Otevírací

14 NA – NAD1028 Ministerstvo práce a sociální péče, Praha, MPSP, č. pom. 346, inv. č. 199, sign. 2100, karton 87, Knihovna MSP – všeobecně, P-I-2100; Přípomínky k návrhu jednotné organizace čs. knihovnictví (B. Janoušek), 15. 6. 1948.

15 Důvodová zpráva k výnosu Ministerstva školství, věd a umění, jímž se zřizuje a vydává organizační řád Státní studijní knihovny společenských věd. Archiv NK ČR – fond Státní knihovna společenských věd [1951]–1958(1959) [neuspořádaný].

16 Později byl pro výpůjční služby zaveden čtenářský průkaz. Za rok 1957 SKSV zaznamenala přes 60 000 výpůjček a kolem 2 000 vydaných čtenářských průkazů. Srov. Státní knihovna společenských věd [informační leták]. Archiv NK ČR – fond Státní knihovna společenských věd [1951]–1958(1959) [neuspořádaný], Kabůrková (2025).

17 Srov. *Práce knihovny* a Investiční úkol na postavení objektu pro Státní knihovnu společenských věd v Praze II., na Albertově, 17. 11. 1954. Archiv NK ČR – fond Státní knihovna společenských věd [1951]–1958(1959) [neuspořádaný].

doba knihovny i studovny (čítárny) byla od pondělí do pátku 8–19 hodin, o sobotách 8–12 hodin (Strnadel 1957, s. 50; týž, 1971, s. 245).

SKSV se stala ústřední knihovnou pro studium všech oborů společenských věd, zejména marxismu-leninismu, historie s důrazem na dějiny dělnického a odborového hnutí, politologie, ekonomie, žurnalistiky, a obsahovala publikace Mezinárodní organizace práce a sociální a hospodářské rady OSN.¹⁸ Kromě akvizice a zpracování oborové literatury, včetně výstřižkového a studijního archivu, kartotéky a dalších informačních a vědeckých dokumentů, se knihovna věnovala propagaci, pořádala výstavy a vytvářela odborné dokumenty, především oborové bibliografie (*Bibliografické zprávy*) či seznamy nových přírůstků. Vydávala vlastní interní bulletin *Práce knihovny*, literární zpravodaj *Učit se* a od roku 1956 tištěné bibliografie z oboru politiky, ekonomie a filozofie pod názvem *Společenské vědy: politická ekonomie – filosofie – politika: bibliografický měsíčník* (1956–1961).¹⁹

Již organizační řád z roku 1951 knihovně ukládal úzkou spolupráci s vysokými školami, předně s VŠPHV, později VŠE v Praze.²⁰ Ta záležela v poskytování informací o literatuře z oborů společenských věd, zejména katedrám marxismu-leninismu a politické ekonomie. SKSV byla také vědeckou institucí; kromě knihovnických služeb bylo jejím úkolem vypracovávat odborné studie, informační zprávy a podílet se na výzkumu. Bylo zde metodické centrum pro práci s literaturou dané specializace (SKSV, 1952, s. 3n.; Strnadel, 1957, s. 51). Vědecké oddělení mělo za úkol vytvářet expertízy a vědecké studie pro ústřední úřady a instituce. Doložena je v tomto smyslu spolupráce s Československou akademií věd, ale například i s Československým rozhlasem, Ministerstvem zahraničních věcí a dalšími institucemi.²¹

Knihovna se původně organizačně členila na dva odbory: odbor pro katalogizaci a styk se čtenáři a odbor pro vypracování odborných zpráv, bibliografií, vědeckých studií apod.²² Na rok 1952 se počítalo s rozpočtem 450 000 Kč pro nákup publikací a 800 000 Kč na krytí platů zaměstnanců a externích spolupracovníků. V knihovně pracovalo k 1. červenci 1951 celkem 30 zaměstnanců, z nich 4 ve vedení knihovny, 18 ve studijním a 8 v knihovním odboru.²³ V průběhu 50. let se organizační struktura změnila. V čele knihovny stál ředitel, jemuž podléhala metodika, administrativa a účtárna s personálním oddělením. Knihovna se dělila na tři úseky: 1. doplňování a zpracovávání fondů, 2. bibliografie (bibliografické zpracování, redakce a bibliografické fondy) a 3. služby

18 Informace o studijní knihovně bývalého ministerstva práce a sociální péče (14. 9. 1951). Archiv NK ČR – fond Státní knihovna společenských věd [1951]–1958(1959) [neuspořádaný].

19 Srov. Strnadel (1957, s. 51); Archiv NK ČR – fond Státní knihovna společenských věd [1951]–1958(1959) [neuspořádaný].

20 Organizační řád Státní knihovny společenských věd v Praze, MŠVU 26. 11. 1951, č. 105 349/51-IV/6. Archiv NK ČR – fond Státní knihovna společenských věd [1951]–1958(1959) [neuspořádaný].

21 Citát: Důvodová zpráva k výnosu ministerstva školství, věd a umění, jímž se zřizuje a vydává organizační řád Státní studijní knihovny společenských věd, s. 3. Archiv NK ČR – fond Státní knihovna společenských věd [1951]–1958(1959) [neuspořádaný]. Srov. fond SKSV (Archiv NK ČR) a Kabůrková (2025).

22 Organizační řád Státní knihovny společenských věd v Praze, MŠVU 26. 11. 1951, č. 105 349/51-IV/6. Archiv NK ČR – fond Státní knihovna společenských věd [1951]–1958(1959) [neuspořádaný].

23 Údaje o financích a počtech zaměstnanců převzaty z Důvodové zprávy k výnosu ministerstva školství, věd a umění, jímž se zřizuje a vydává organizační řád Státní studijní knihovny společenských věd, s. 3. Archiv NK ČR – fond Státní knihovna společenských věd [1951]–1958(1959) [neuspořádaný].

čtenářům (poradenská služba, výpůjčky, studovna, sklad a speciální služby). Počet zaměstnanců se v 50. letech pohyboval kolem 30 osob.²⁴

Státní knihovna společenských věd v Praze 30. října 1958 změnila název a existovala až do roku 1994 jako Ústřední ekonomická knihovna (ÚEK), přidružený útvar Státní knihovny (později Národní knihovny). Tato změna se odehrála v roce 1958, kdy centralizací došlo ke sloučení Národní knihovny, Univerzitní knihovny, Akademické knihovny, Slovanské knihovny a SKSV (Strouhalová, 2016, s. 22; Kabůrková, 2025). Sloučením vznikla Státní knihovna (SK) a 15. prosince 1960 byl vydán *Statut SK ČSSR*. Jak dosvědčuje publikace *10 let: Vysoká škola ekonomická v Praze – Státní knihovna ČSR – Ústřední ekonomická knihovna: 1950–1960: výběr z prací učitelů Vysoké školy ekonomické v Praze* (Praha 1960), spolupráce s vysokoškolským prostředím nadále přetrvávala. V době zřízení SK ČSR představovala SKSV, respektive ÚEK druhou největší knižní sbírku začleněnou do nové instituce (Kabůrková, 2025). Dne 1. ledna 1995 došlo k poslední organizační změně a knihovna je od té doby jakožto Centrum informačních a knihovnických služeb součástí VŠE v Praze.²⁵

2.2 Významní knihovníci

Osobností, která zažila přeměnu KMSP na SKSV, byl Josef Strnadel (1912–1986). V knihovně pracoval celkem 16 let, do roku 1951, přičemž v letech 1948–1951 byl vedoucím knihovny, od roku 1951 vedoucím knihovního úseku. Ocitl se tehdy před úkolem vybudovat veřejnou speciální politickoekonomickou knihovnu. J. Strnadel začal rozvíjet spolupráci s vysokými školami, s katedrami marxismu-leninismu a politické ekonomie a zaměřoval bibliografickou činnost knihovny k jejich potřebám (Vacek, 1978, s. 62n.). Sám na vysokých školách přednášel, mimo jiné externě vyučoval předmět bibliografie marxismu-leninismu na katedře knihovnictví a vykonával funkci tajemníka Poradního sboru pro věci státních vědeckých knihoven. V lednu 1956 nastoupil jako ředitel Slovanské knihovny a v této funkci setrval až do roku 1978. Je rovněž autorem překladů, recenzí a několika tištěných publikací (Brožek, 2023d).

Reorganizaci KMSP na SKSV zažili rovněž Josef Kroupa (1910–1975), kterého ještě do KMSP přijal Josef Strnadel, dále žák sociologa E. Chalupného Jaroslav Šima (1914–1955)²⁶ a Bohumil Janoušek (1892–), který do KMSP nastoupil nejpozději roku 1930 jako koncipient. Sestavoval bibliografie, např. k nezaměstnanosti, hospodářské obnově a družstevnictví (Janoušek, 1935a), později z oborů politické ekonomie, marxismu-leninismu a ekonomiky práce. V roce 1957, nedlouho před odchodem do důchodu, se stal vedoucím katalogizace (Brožek, 2017 a 2023c; Kabůrková, 2025).

Pozornost si zaslouží rovněž Rudolf Hyánek (1905–1968). Do KMSP přišel v roce 1941 a strávil zde více než 25 let. Byl svědkem toho, jak KMSP „z resortní studijní knihovny vyrostla během let ve velkou ústřední vědeckou knihovnu celostátního významu“ (Strnadel, 1971, s. 244). Začínal v katalogizaci a prošel různými odděleními, až se v roce 1962 stal ředitelem knihovny – již Ústřední ekonomické (Brožek, 2022). Když se v roce

24 Konkrétně 36 v roce 1955 a 32 v roce 1956. Dopis MŠVU Státní knihovně společenských věd z 26. 7. 1952, č. 40.664/52, s plánem struktury knihovny na rok 1953; Prozatímní organizační rozvrh na rok 1956, Archiv NK ČR – fond Státní knihovna společenských věd [1951]–1958 (1959) [neuspořádaný].

25 Historický vývoj nepřímo naznačují také razítka v knihách (obr. 3c–f). Srov. *SK ČSSR Statut* (1960); *Státní knihovna společenských věd v Praze* (1952); *Bibliografie a bibliografická pracoviště* (1975); Jirkovská (1960); Sedláčková a kol. (1977); Novotná (1997). Státní knihovna se nazývala v letech 1958–1960 Státní knihovna Československé republiky, 1961–1967 Státní knihovna Československé socialistické republiky a 1968–1989 Státní knihovna České socialistické republiky.

26 O něm více srov. Nešpor (2018).

1957 knihovna stěhovala z Horské ulice do sídla VŠE na náměstí G. Klimenta, utrpěl při rozebírání regálu pracovní úraz, vážné zranění oka.²⁷ Hyánek pečoval o úpravu prostor, přestěhování a rozmístění fondů, budování katalogů a zpracování literatury, o což se zasloužil ještě s předchozím vedoucím KMSP Bohumilem Janouškem. Rozvíjel služby v nových podmínkách, spolupracoval s katedrami VŠPHV a fakultou ekonomického inženýrství ČVUT. Zajímal se rovněž o mechanizaci knihovnické práce a v roce 1967 byl zčásti realizován jeden z jeho návrhů, mechanizovaná evidence katedrových knihoven na VŠE pomocí děrných štítků (Strnadel, 1971, s. 245). Spolupracoval na plánech a návrzích výstavby nové budovy pro ÚEK v rámci stavby VŠE i v rámci později povolené pouhé přístavby nové budovy VŠE – ale uskutečnění těchto plánů se již nedočkal.

Absolvent VŠPHV Karel Kozelek (1920–1994) se kromě politické angažovanosti zajímal o problematiku kulturní fronty a činnost knihoven. V prosinci 1955 se stal ředitelem SKSV, později ÚEK, než přešel do funkce ředitele Univerzitní knihovny (1962) a později ředitele Státní knihovny ČSR (1972). Osobností, které působily v SKSV a ÚEK, bylo však mnohem více. Alespoň zmínku si zaslouží bibliograf Pero Ivanovič (1897–), dokumentátorka Bedřiška Roubíčková (1921–2002), která v SKSV vypracovávala bibliografie a rešerše, Marie Rauscherová, od roku 1956 vedoucí studijního referátu, či Pavla Lipertová a Karel Tausinger, bibliografové a redaktoři bibliografického měsíčníku *Společenské vědy* (Kabůrková, 2025; Brožek, 2023a–b, 2024).

3 Závěrem: stopy minulosti patrné dodnes

Před rokem 1918 nebylo v Praze mnoho veřejných knihoven: „Ze všeobecných knihoven byla tu knihovna univerzitní a musejní, z administrativních a odborných knihoven byla to knihovna místodržitelská, doplňovaná z největší části povinnými výtisky, knihovna zemského sněmu, obchodní komory, Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách, a ještě některé jiné, jež daly by se snad spočítati na prstech jedné ruky. Mimo Prahu bylo ještě hůře“ (Burian, 1929, s. 357). Po roce 1918 se situace radikálně změnila.

Knihovna Ministerstva sociální péče představuje z hlediska dějin českého knihovnictví výjimečný počín. Ze skromných začátků a při malém počtu zaměstnanců se během krátké doby dokázala dostat na špičku československého knihovnictví. Představovala ojedinělou instituci, význačnou jak zaměřením, tak aktivitami. Byli si toho vědomi již současníci: „Nejen úřad sám, ale i četní teoretičtí a praktičtí pracovníci sociální péče nacházejí v ministerské knihovně ve své práci pomoc, o jaké se jim před deseti léty nemohlo ani snít“ (Burian, 1929, s. 357).

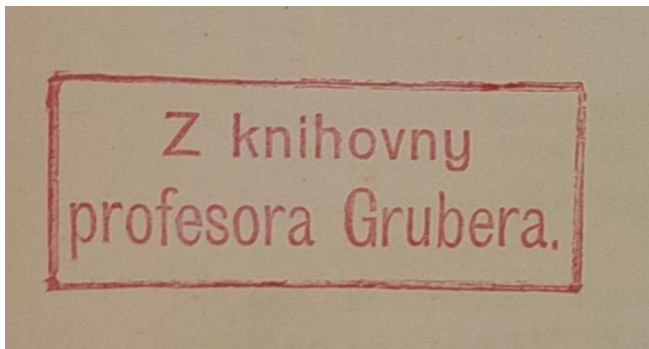
Státní knihovna společenských věd v Praze, později Ústřední ekonomická knihovna, navázala na předchozí tradici, ovšem v souladu s dobovými podmínkami a panujícím vládním režimem. Měla postavení jako složka Státní knihovny, ale zároveň byla knihovnou vysokoškolskou, přičemž její vědecký charakter zůstal zachován. Propojení knihovny s vysokoškolským prostředím se nakonec stalo jejím domovem. Někdejší pouto se Státní knihovnou, posléze Národní knihovnou ČR dokládá nejen sigla, ale i národní působnost pro ekonomiku a společenské vědy. Knihovna VŠE tvoří součást národního systému knihoven jako specializovaná knihovna pro oblast ekonomických a společenských věd.

27 Strnadel (1971, s. 245), Hlášení pracovního úrazu (16. 9. 1957), podepsáno 30. 11. 1957. Archiv NK ČR – fond Státní knihovna společenských věd [1951]–1958(1959) [neuspořádaný].

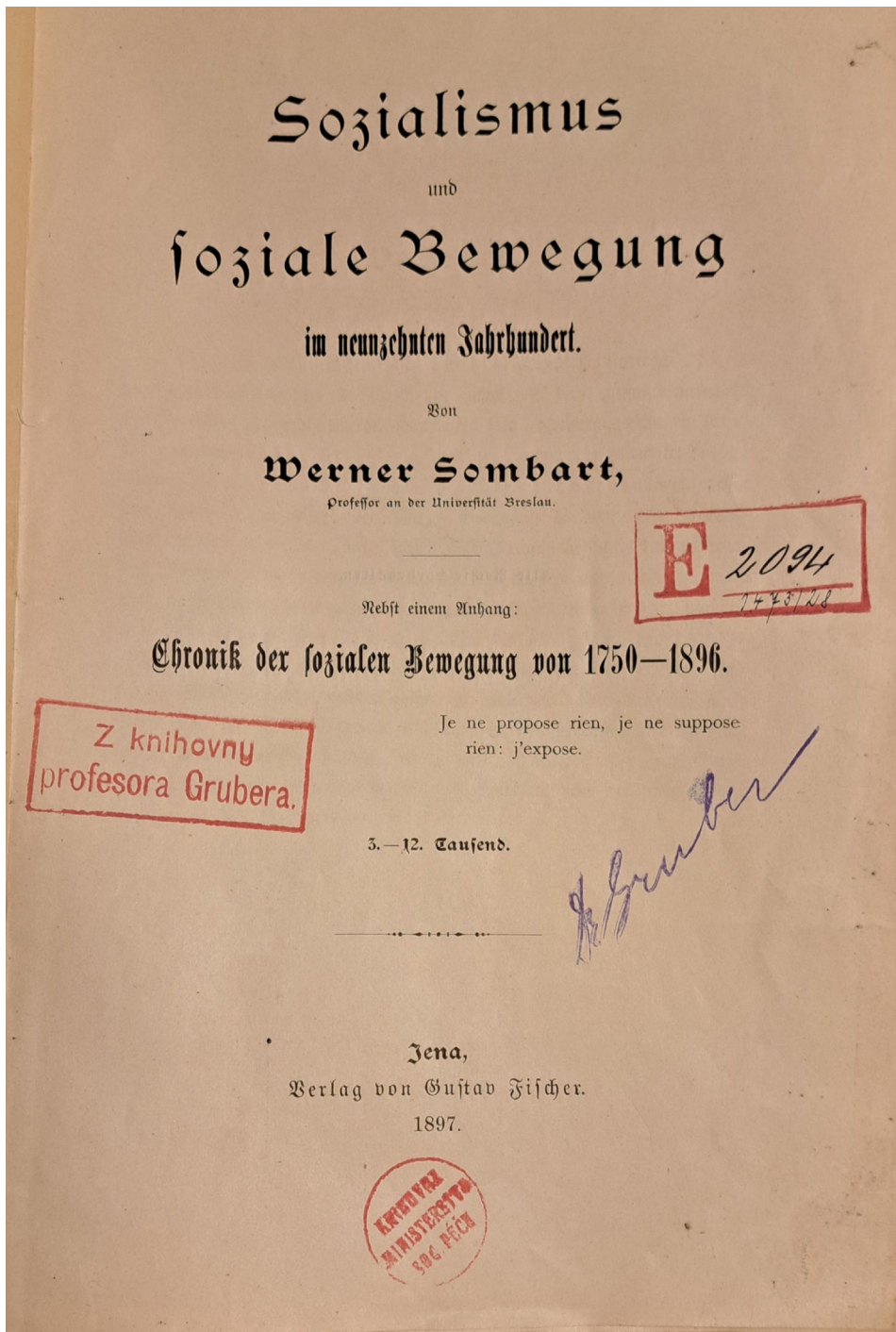
Obr. 1 Foto Prof. Josef Gruber [1921?], [Ateliér Langhans?]. Zdroj: Prof. dr. Josef Gruber, 3. XI. 1865 – 3. V. 1925: Sociální ústav ČSR památce svého předsedy. V Praze: Sociální ústav ČSR, 1925. CIKS VŠE, sign. F5096/I

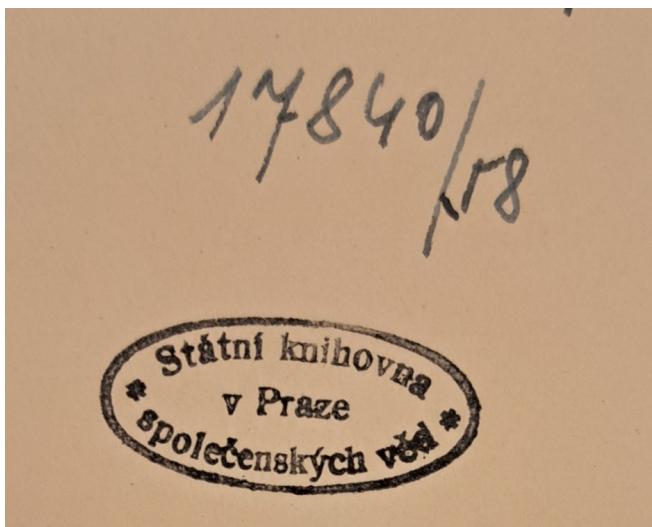
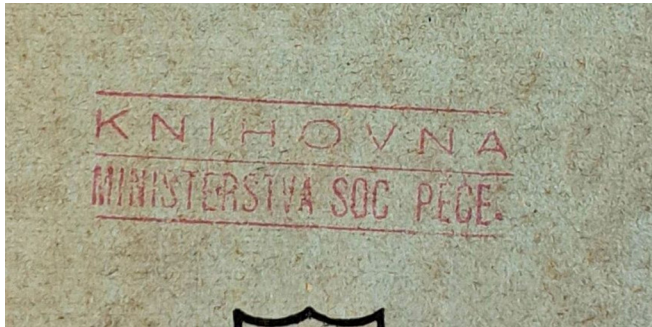
Obr. 2a Razítko označující dřívějšího majitele prof. Grubera (signatura KMSP / CIKS VŠE E154)

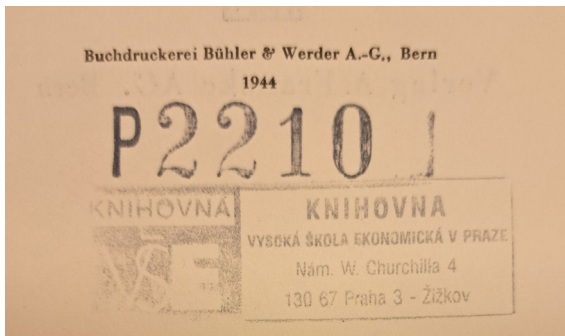
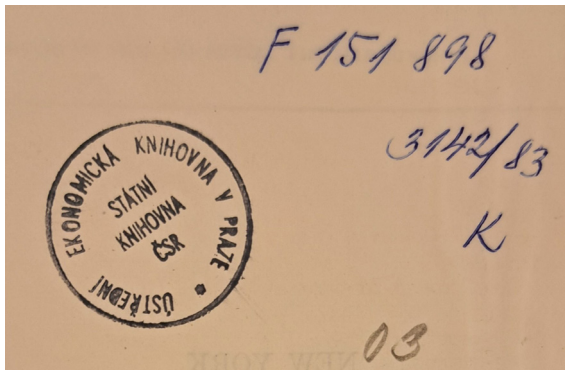
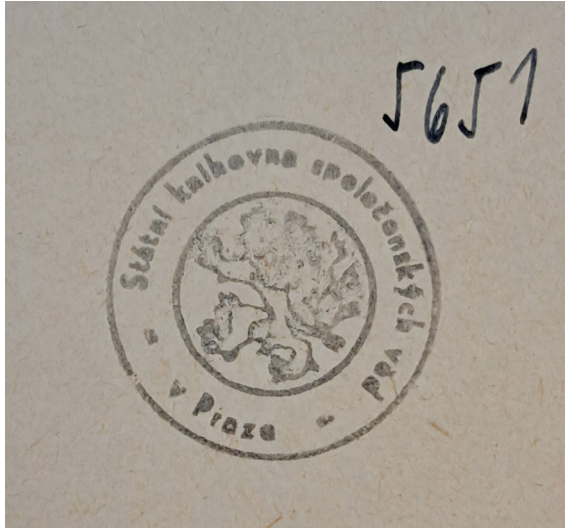

Obr. 2b Příklady razítek označujících dřívějšího majitele prof. Grubera na titulní straně knihy (signatura KMSP / CIKS VŠE E2094)

Obr. 3a–f Příklady razítek knihovny Ministerstva sociální péče, Státní knihovny společenských věd v Praze, Ústřední ekonomické knihovny a CIKS VŠE (signatury CIKS VŠE E155, F660; F55899/II; FP11596a; F151898; P2210)

Seznam použitých zdrojů

Archivní prameny

Archiv NK ČR – fond Státní knihovna společenských věd [1951]–1958(1959) [neuspořádaný].

NA – NAD1028 Ministerstvo práce a sociální péče, Praha, MPSP, č. pom. 346, inv. č. 199, sign. 2100, karton 87, Knihovna MSP – všeobecně.

NA – NAD368 Sociální ústav Republiky československé, Praha, SÚ, č. pom. 268, inv. č. 6, sign. 1100, karton 1, Zprávy o činnosti Sociálního ústavu.

NA – NAD368 Sociální ústav Republiky československé, Praha, SÚ, č. pom. 268, inv. č. 8, sign. 1231, karton 3, Rozpočet Sociálního ústavu.

NA – NAD368 Sociální ústav Republiky československé, Praha, SÚ, č. pom. 268, inv. č. 11, sign. 1300, karton 3, Protokoly ze schůzí všech odborů Sociálního ústavu, pozvánky na ně aj.

NA – NAD368 Sociální ústav Republiky československé, Praha, SÚ, č. pom. 268, inv. č. 14, sign. 1415, karton 5, Oznamení úmrtí členů Sociálního ústavu.

Dobové zdroje

BURIAN, Rudolf, 1929. 10 let knihovny ministerstva sociální péče. *Sociální revue: věstník ministerstva sociální péče*. Roč. 10, č. 4, s. 353–358.

Denní zprávy, 1925. *Čech: politický týdeník katolický*, 5. 5. 1925, roč. 50, č. 123, s. 6.

HRABÁNEK, Jan, 1947. *Odevzdávání povinných výtisků*. V Praze: V. Linhart.

CHALUPNÝ, Emanuel, 1927. *Sociologie, Díl první, Svazek první: Základy. Podstata sociologie, soustava věd*. V Praze: nákladem vlastním.

JANOUSĚK, Bohumil, 1932. Zprávy z redakce. *Sociální revue*. Roč. 13, č. 1, s. 52–53.

JANOUSĚK, Bohumil, 1935a. Bibliografie nezaměstnanosti a hospodářské obnovy. *Sociální revue*. Roč. 16, č. 4, s. 269–281.

JANOUSĚK, Bohumil, 1935b. Centralisace anebo racionalisace státních knihoven? *Časopis československých knihovníků*. Roč. 14, č. 1, s. 3–6.

JIRKOVSKÁ, Věra (ed.), 1960. *Státní knihovna Československé republiky – Universitní knihovna v Praze*. [Propagační publikace]. Praha: Státní knihovna ČSR.

Knihovna ministerstva sociální péče, 1928. In: *Sociální péče a sociální politika v prvním desetiletí republiky*. Praha: [nakladatel není známý], s. 140–141. Také jako kapitola XVIII. Knihovna ministerstva sociální péče, 1928. In: *Deset let Československé republiky*. Sv. 3. V Praze: [nakladatel není známý], s. 144–145.

Knihovna MSP, 1930. *Právo lidu: časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků*, 7. 6. 1930, roč. 39, č. 134, s. 4.

Knihovny administrativní – Knihovna ministerstva soc. péče, 1922. *Časopis československých knihovníků*, Roč. 1, č. 6–7, s. 20–22.

KOUTNÍK, Bohuslav, 1928. *Pražské knihovny. Ročenka československých knihtiskařů*. Praha: Spolek faktorů knihtiskáren a písmolijer. Roč. 11, č. 1, s. 98–111.

Ministerská knihovna, archiv a tisková služba, 1928. *Sociálně politická ročenka Odborového sdružení československého*. Č. 3, s. 606.

Nové zákony a nařízení Československé republiky, 1947, č. 1–12.

NEČAS, Jaromír, 1993 [1938]. Sociální ústav Československé republiky. *Sociologický časopis*. Roč. 29, č. 2, s. 283–288. ISSN 0038-0288.

Organizační struktura Státní knihovny ČSR, 1976. *Metodický zpravodaj*. Roč. č. 1, s. 24–27.

Otevření studovny při knihovně ministerstva sociální péče, 1927. *Věstník Ministerstva školství a národní osvěty = Mitteilungen des Ministeriums für Schulwesen und Volkskultur*, 15. 11. 1927, roč. 9, č. 11, s. 480.

RANDĚ, Karel; FOCH, Václav a DRTINA, Jaroslav (eds.), 1930–1947. *Bibliografický katalog Československé republiky: literární tvorba z roku ... vyjma díla pokračovací*. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty.

RANDĚ, Karel; FOCH, Václav a DRTINA, Jaroslav (eds.), 1937. *Bibliografický katalog Československé republiky: literární tvorba z roku 1936 vyjma díla pokračovací*. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty.

RANDĚ, Karel; FOCH, Václav a DRTINA, Jaroslav (eds.), 1943. *Bibliografický katalog Československé republiky: literární tvorba z roku 1942 vyjma díla pokračovací*. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty.

RP, 1928. Dvě vzpomínky. Dr. Josef Theurer – Augustin Žalud. *Česká osvěta: list věnovaný zájmům veřejného knihovnictví a organizační lidového vzdělání*. Roč. 25, č. 4, s. 183.

SEDLÁČKOVÁ, Marie a kol., 1977. *Průvodce Státní knihovnou ČSR v Praze: vydáno u příležitosti 200. výročí zveřejnění Státní knihovny ČSR*. Praha: Státní knihovna ČSR.

Sociální revue: věstník ministerstva sociální péče, 1919–1950. Praha: Ministerstvo sociální péče.

Sociální ústav Československé republiky, 1924. In: *Sociální politika v Československé republice*. V Praze: Sociální ústav Československé republiky, s. 104–110.

SOCIÁLNÍ ÚSTAV ČSR (SÚ), 1925. *Prof. dr. Josef Gruber, 3. XI. 1865 – 3. V. 1925: Sociální ústav ČSR památce svého předsedy*. Praha: Sociální ústav.

SOCIÁLNÍ ÚSTAV ČSR (SÚ), 1927. *Zpráva o činnosti v druhém období 1923–1926*. Publikace Sociálního ústavu č. 34. V Praze: nákladem Sociálního ústavu ČSR.

Sociální ústav Republiky československé, 1923. *Právo lidu: časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků*, 15. 2. 1923, roč. 32, č. 37, s. 5–6.

SPECTATOR, 1925. Sociální ústav naší republiky. *Právo lidu: časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků*, 29. 4. 1925, roč. 34, č. 100, s. 5.

Stanovy SÚ, 1927 = Stanovy Sociálního ústavu Československé republiky, 1927. In: SOCIÁLNÍ ÚSTAV ČSR. *Zpráva o činnosti v druhém období 1923–1926*. V Praze: nákladem Sociálního ústavu ČSR, s. 35–40.

SK ČSSR Statut, 1960 = STÁTNÍ KNIHOVNA ČSSR (SK ČSSR). *Statut Státní knihovny Československé socialistické republiky*. Praha: Ministerstvo školství a kultury.

STÁTNÍ KNIHOVNA ČSR (SK ČSR), 1975. *Bibliografie a bibliografická pracoviště z oborů společenských a přírodních věd*. Praha: Státní knihovna ČSR.

SKSV, 1952. *Státní knihovna společenských věd v Praze*. Zprávy SKSV 1. Praha: Státní knihovna společenských věd v Praze.

STRNADEL, Josef a ŠÍMA, Jaroslav, 1953. *Spolupráce vědecké knihovny s vysokou školou*. Zprávy SKSV 2. Praha: Státní knihovna společenských věd.

STRNADEL, Josef, 1957. *Československé knihovny: informativní přehled*. Praha: Slovanská knihovna.

STRNADEL, Josef, 1971. Rudolf Hyánek (27. 3. 1905 – 16. 8. 1968). *Ročenka Státní knihovny ČSR v Praze 1968–1969*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 244–245.

ŠTERN, Evžen, 1919. Sociální ústav. *Nové Atheneum: měsíčník vědecký*. Roč. 1, č. 1, s. 57–60. Článek převzalo *Právo lidu: časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků*, 16. 10. 1919, roč. 28, č. 244, s. 5–6.

ŠTERN, Evžen, 1923. Vývoj sociálního ústavu. *Právo lidu: časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků*, 25. 12. 1923, roč. 32, č. 300, s. 2–3.

ŠTERN, Evžen, 1928. Za Augustinem Žaludem. *Dělnická osvěta: rádce výchovný a vzdělávací: věstník Dělnické akademie v Praze*, 25. 10. 1928. Roč. 14, č. 8, s. 305–309.

TOBOLKA, Zdeněk V., 1920. Jednotná katalogisace státovědeckých knihoven pražských. *Obzor národohospodářský: časopis věnovaný otázkám národohospodářským a sociálněpolitickým: orgán Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách a vývozního spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko*. Roč. 25, č. 4, s. 161–167.

TOBOLKA, Zdeněk V., 1927. Sociální archiv (zpráva o českých materiálech ve vídeňském Archivu ministerstva vnitra až do r. 1872). In: *Zpráva o činnosti v druhém období 1923–1926*. V Praze: nákladem Sociálního ústavu ČSR, s. 23–28.

VACEK, Jiří, 1978. Josef Strnadel. *Knihovnictví a bibliografie: příloha časopisu Čtenář pro teoretické otázky knihovnictví a bibliografie*, 1978, roč. 7, č. 4, s. 62–63.

WINTER, Lev, 1928. „Za Gustou Žaludem“. *Sociální revue*. Roč. 9, č. 5, s. 361–363.

Ze sociálního ústavu, 1923 = Ze sociálního ústavu československé republiky. (Zpráva o činnosti za prvé tříletí 1920–1922. – Sborové sedění 6. února.). *Sociální revue*. Roč. 4, č. 1, s. 37–41.

Zprávy redakce, 1930. *Sociální revue*, Roč. 11, č. 3, s. 376.

ŽALUD, Augustin, 1927. Zpráva o přípravných pracích pro sociální museum (Přednesená na sborovém sedění 18. ledna 1927 druhým jednatelem Aug. Žaludem.). In: *Zpráva o činnosti v druhém období 1923–1926*. V Praze: nákladem Sociálního ústavu ČSR, s. 29–33.

ŽD [ŽALUD, Augustin?], 1920. Knihovna ministerstva sociální péče. *Knihy a knihovny: revue věnovaná knihovnictví, knihopisu a knihomilství*. Roč. 1, č. 4, s. 182.

Sekundární literatura

BROŽEK, Aleš, 2017. Janoušek, Bohumil. Online. In: *Slovník českých knihovníků*. Národní knihovna ČR. Dostupné z: <https://knihovnici.wikibase.cloud/wiki/Item:Q2380>. [cit. 2026-04-09].

BROŽEK, Aleš, 2022. Hyánek, Rudolf. Online. In: *Slovník českých knihovníků*. Národní knihovna ČR. Dostupné z: <https://knihovnici.wikibase.cloud/wiki/Item:Q1838>. [cit. 2026-04-09].

BROŽEK, Aleš, 2023a. Ivanovič, Pero. Online. In: *Slovník českých knihovníků*. Národní knihovna ČR. Dostupné z: <https://knihovnici.wikibase.cloud/wiki/Item:Q2649>. [cit. 2026-04-09].

BROŽEK, Aleš, 2023b. Kozelek, Karel. Online. In: *Slovník českých knihovníků*. Národní knihovna ČR. Dostupné z: <https://knihovnici.wikibase.cloud/wiki/Item:Q147>. [cit. 2026-04-09].

BROŽEK, Aleš, 2023c. Kroupa, Josef. Online. In: *Slovník českých knihovníků*. Národní knihovna ČR. Dostupné z: <https://knihovnici.wikibase.cloud/wiki/Item:Q2630>. [cit. 2026-04-09].

BROŽEK, Aleš, 2023d. Strnadel, Josef. Online. In: *Slovník českých knihovníků*. Národní knihovna ČR. Dostupné z: <https://knihovnici.wikibase.cloud/wiki/Item:Q50>. [cit. 2026-04-09].

BROŽEK, Aleš, 2024. Roubíčková, Bedřiška. Online. In: *Slovník českých knihovníků*. Národní knihovna ČR. Dostupné z: <https://knihovnici.wikibase.cloud/wiki/Item:Q2457>. [cit. 2026-04-09].

CEJPEK, Jiří a KÁBRT, Jiří, 1956. *Základy knihovnictví*. Vydání I. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

DEVÁTÁ, Markéta, 2017. Vysoká škola politických a hospodářských věd. In: SKŘIVAN, Aleš a TÓTH, Andrej, 2017. *Dějiny VŠE v Praze. I, Cesta ke vzniku VŠE v Praze: historie vyššího ekonomického školství v českých zemích v situačním kontextu ve vybraných státech střední Evropy*. Vydání první. Praha: Oeconomica, s. 83–98. ISBN 978-80-245-2068-1.

CHODĚJOVSKÝ, Jan, 2015. Josef Gruber. Online. *Akademický bulletin*. Č. 3 Dostupné z: <https://www.digital-niknihovna.cz/knav/view/uuid:dafe10cb-b248-47a1-a01a-97e65f578483?article=uuid:25b47553-48e-9-4f60-ae4d-53faa0c0df33>. [cit. 2026-10-04].

JANÁK, Jan, 1971. *Vývoj správy v českých zemích v epoše kapitalismu. [Část] 2: Období první a druhé republiky a okupace (1918–1945)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

JANOŠKOVÁ, Ivana, 2013. *Administrativní knihovny na ministerstvech České republiky*. [Bakalářská práce]. Praha: FF UK, Ústav informačních studií a knihovnictví.

KABŮRKOVÁ, Markéta, 2025. Státní knihovna společenských věd (Praha, Česko: 1951–1958). Online (poslední aktualizace M. Kabůrková 17. 3. 2025). In: CAM (Centrální archivní modul pro uchování a sdílení archivních autoritních záznamů). Dostupné z: <https://portal.nacr.cz/campublic/entities/180122>. [cit. 2026-04-10].

KÁŠPAROVÁ, Jaroslava, 2023. La francophilie d'Henri Hantich (1855–1919) et d'Emanuel Čenkov (1868–1940) à la lumière des livres et des documents d'archives. Online. *Écho des études romanes*. Roč. 19, č. 1, s. 53–85. Dostupné z: https://www.eer.cz/artkey/eer-202301-0004_la-francophilie-d-8217-henri-hantich-1855-8211-1919-et-d-8217-emanuel-cenkov-1868-8211-1940-224-la-l.php. [cit. 2026-01-27]. ISSN 1801-0865.

KRAMÁŘ, Jan, 2003. *Český národohospodář a sociální činitel Josef Gruber*. [Rigorózní práce]. Vedoucí doc. PhDr. Jiří Štaif, CSc. FF UK Praha, Ústav hospodářských a sociálních dějin.

KRAMÁŘ, Jan, 2005. Český národohospodář Josef Gruber. *Historický obzor*. Roč. 16, č. 6–7, s. 179–187. ISSN 1210-6097.

MACKENZIE, Iveta a SYNEK, Miroslav, 2017. Fakulta výrobně ekonomická v padesátých a šedesátých letech. In: SKŘIVAN, Aleš a TÓTH, Andrej. *Dějiny VŠE v Praze. II, VŠE v Praze na přelomu 50. a 60. let v kontextu dějin vysokoškolské výuky ekonomických oborů ve střední Evropě*. Vydání první. Praha: Oeconomica, s. 243–276. ISBN 978-80-245-2192-3.

MAROSZOVÁ, Jana, 2025a. Webové stránky *Neviditelný profesor – prof. JUDr. Josef Gruber (1865–1925)* [Knihovna VŠE v Praze, výstava ve studovně, 2024–2025]. Online. Knihovna VŠE v Praze. Dostupné z: <https://knihovna.vse.cz/vystavy/neviditelny-profesor/>. [cit. 2026-10-04].

MAROSZOVÁ, Jana, 2025b. Knihovna neviditelného profesora. In: KRUŠINSKÝ, Rostislav (ed.). *Bibliotheca Antiqua 2025: sborník z 33. konference, 27.–28. listopadu 2025, Olomouc*. 1. vydání. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, s. 103–109. ISBN 978-80-7053-350-5.

MAROSZOVÁ, Jana, 2025c. Případ neviditelného profesora a jak jsme díky Krameriu našli jeho knihovnu [konferenční příspěvek]. Online. 26. konference *Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě, 26.–27. listopadu 2025 v Praze*. Dostupné z: <https://www.skipcrcz/knihovnicke-akce/archivy-knihovny-muzea-v-digitalnim-svete/2025-26-rocnik>. [cit. 2026-01-13].

NEŠPOR, Zdeněk, 2017. Sociální ústav ČSR (1919–1941). Online. In: TÝŽ (ed.). *Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Soci%C3%A1ln%C3%AD_%C3%BAstav_%C4%8CSR [cit. 2026-01-27].

NEŠPOR, Zdeněk, 2018. Šíma Jaroslav. Online. In: TÝŽ (ed.). *Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/%C5%A0%C3%ADma_Jaroslav. [cit. 2026-04-10].

NOVOTNÁ, Eva (ed.), 1997. *Národní knihovna České republiky: průvodce historií*. Praha: Národní knihovna. ISBN 80-7050-256-8.

NOVOTNÝ, Lukáš; SKŘIVAN, Aleš ml. a HALÍKOVÁ, Petra, 2017. Založení Vysoké školy ekonomické v Praze (1953). In: SKŘIVAN, Aleš a TÓTH, Andrej. *Dějiny VŠE v Praze. I, Cesta ke vzniku VŠE v Praze: historie vyššího ekonomického školství v českých zemích v situačním kontextu ve vybraných státech střední Evropy*. Praha: Oeconomica, s. 99–122. ISBN 978-80-245-2068-1.

NOVOTNÝ, Lukáš a TÓTH, Andrej, 2017. K vývoji Vysoké školy obchodní v Praze (1919–1939). In: SKŘIVAN, Aleš a TÓTH, Andrej. *Dějiny VŠE v Praze. I, Cesta ke vzniku VŠE v Praze: historie vyššího ekonomického školství v českých zemích v situačním kontextu ve vybraných státech střední Evropy*. Praha: Oeconomica, s. 53–64. ISBN 978-80-245-2068-1.

RÁKOSNÍK, Jakub, 2007. Sociální ústav 1920–1941: mozkové centrum československé sociální politiky. In: *Svět historie – historikův svět: sborník profesoru Robertu Kvačkoví*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, s. 295–316. ISBN 978-80-7372-214-2.

SEIDL, Vladimír, [2003]. Josef Gruber. Online. *Zlatý fond českého ekonomického myšlení*. Vysoká škola ekonomická v Praze. Dostupné z: https://www.econlib.cz/zlatyfond/html/aut_gruber.htm. [cit. 2026-10-04].

STROUHALOVÁ, Marcela, 2016. *Knihy znovu nalezené: konfiskované knihy po druhé světové válce ve správě NK ČR*. 1. vydání. Praha: Národní knihovna České republiky. ISBN 978-80-7050-665-3.

Příloha

Seznam zkratk

CIKS	Centrum informačních a knihovnických služeb
KMSP	Knihovna Ministerstva sociální péče
MPS	Ministerstvo pracovních sil
MSP	Ministerstvo sociální péče
NA	Národní archiv
NK ČR	Národní knihovna České republiky
ps.	pseudonym
RČS	Republika Československá
SK	Státní knihovna (Státní knihovna ČSR, Státní knihovna ČSSR)

SKSV	Státní knihovna společenských věd v Praze
SŠPN	Svobodná škola politických nauk
SÚ	Sociální ústav ČSR (zpočátku častěji Sociální ústav RČS)
ÚEK	Ústřední ekonomická knihovna
VŠE	Vysoká škola ekonomická v Praze
VŠO	Vysoká škola obchodní
VŠPS	Vysoká škola politická a sociální
VŠPHV	Vysoká škola politických a hospodářských věd
VŠVH	Vysoká škola věd hospodářských

Přepis korespondence

Zdroj: NA – NAD368 Sociální ústav Republiky československé, Praha, SÚ, č. pom. 268, inv. č. 14, sign. 1415, karton 5, Oznámení úmrtí členů Sociálního ústavu.

(Poznámka k přepisu: veškeré editorské zásahy, rozepsané zkratky apod. jsou uvedeny v hranatých závorkách.)

[1r]

Sociálnímu ústavu republiky československé

Vážení pánové!

Především prosím, abyste přijali můj srdečný dík za soustrastný projev zasláný mně u příležitosti úmrtí mého drahého chotě prof. dra. Josefa Grubera, předsedy sociálního ústavu.

Sociální ústav, jehož zvelebení měl zvěčnělý vždy na mysli, podjal se s nevšední ochotou úkolu obstarati pohřeb i všechny ostatní formality s tímto spojené. Tuto nemalou práci vykonali jménem sociálního ústavu i ministerstva soc. péče zejména pánové – pan odb[orový] rada dr. Štern a pan knihovník Žalud, kteří [1v] tím obětavě pomohli snést alespoň první chvíle neštěstí, jež náhle stihlo celou rodinu.

Za tuto jejich poslední službu, za všechnu námahu i projevy přátelství a oddanosti prokázané bývalému předsedovi svému, vzdávám jim vroucí, neskonalý dík. S vděčností budeme já i děti moje pamětliví tohoto krásného důkazu piety a úcty k jeho – nám svaté – památce.

V hluboké úctě

Anna Gruberová

Praha Vořechovka, 15. června 1925

[2r]

[Razítko]

Sociální ústav čsl. republiky.

Došlo dne 16. VI. 1925

Č.j. 601

Na vědomí

1) P[anu] r[adovi] Šternovi

2) Potom Az. [= Augustin Žalud?, zkratka přeškrtnuta]

Zpět p[anu] knihovníkovi

22/6 25 Aug[ustin] Žalud

K podpisu 1) p[anu] r[adovi] Šternovi

2) p[anu] ministři jako místopředsedovi SÚ

[Razítko]

Ad acta. Založeno dne 22. VI. 1926

Milostivá paní,

Soc[iální] ústav Čsl. rep[ubliky] dovoluje si Vám nabídnouti své služby, bylo-li by jich třeba, ke srovnání event[ualní] literární pozůstalosti zesnulého vzácné paměti profesora d[okto]ra J[osefa] G[rubera] a k jednání o [Zv] případném vydání jeho děl, jež zůstaly snad v rukopise nebo vyšly pouze časopisecky. Při tom upozorňujeme na důležitost toho, aby všechny památky na zesnulého (korespondence, životní doklady ap.) zůstaly pohromadě a svým časem aby byly jednotně uloženy v některé veřejné sbírce literárních dokumentů. Kdybyste potom pro uložení to zvolila Sociální archiv při SÚ ČSR, přijali bychom podobně Vaše rozhodnutí s opravdovým povděkem. Považujeme za příkaz piety k zesnulému vynikajícímu čes[kému] pracovníkovi národohospodářskému a sociálnímu, aby všechny památky na něj byly uloženy a uchovány bezpečně a pohromadě jako cenný materiál pro příští studium dějin naší vědy národohospodářské a čsl. sociální politiky. Spolu užíváme příležitosti k prosbě, abyste do fotografického archivu Soc[iálního] ústavu věnovala podobiznu zesnulého, která by byla vhodná k reprodukci. (Dáme podle ní zhotoviti klíšé do publikace, kterou SÚ vydá na paměť šedesátých jeho narozenin letos na podzim.) Děkujícce Vám napřed píšeme za SÚ ČSR

prv[í] jednatel [Dr. Evžen Štern] místopředseda [ministr Lev Winter]

26/6 25 Aug[ustin] Žalud

[Razítko]

K výpravě 28. VIII. 1925 [přetištěno 1926]

Opsáno [ad Acta?]

Čteno

Vypraveno 28. srpna 1925

s 1 příl[ohou]

Ke spisovně 29. VIII. 1925 [přetištěno 1926]